МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і психології

ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ

Збірник наукових та науково-методичних праць кафедри педагогіки і психології Криворізького державного педагогічного університету

Випуск 1

Кривий Ріг
2002

4. Философский словарь /Под ред. И.Т.Фролова. – М.: Политиздат, 1981.

5. Духнович О. В. Народна педагогія. //Історія української школи й педагогіки в матеріалах і документах. – Кривий Ріг, 2002.

6. Історія української школи й педагогіки у матеріалах і документах /Укладач О.О.Любар. – Кривий Ріг, 2001.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

О. Є. Остапчук

Інноваційна політика в освіті. Науково-технічний прогрес, визнаний в усьому світі як найважливіший фактор суспільного розвитку, усе частіше в західній і вітчизняній літературі зв'язується з поняттям інноваційного процесу. Інноваційна політика – складний, не позбавлений ризику процес, проходження якого визначається багатьма передумовами: технічними, фінансовими, економічними, соціальними. Вона торкається всього соціально-економічного середовища і передбачає переорієнтацію академічної науки та освіти на практичну направленість з метою подолання таких негативних явищ, як:

- відірваність освіти від практичних реалій;
- падіння престижу освіти;
- довгі періоди втілення наукових розробок у виробництво;
- непристосованість освіти і науки до існування у ринковому середовищі.

Інноваційна політика підлегла одній головній меті – стимулюванню інноваційної активності й розвитку науково-педагогічного потенціалу освіти – і спрямована на створення сприятливого освітнього клімату для здійснення інноваційних процесів. У певному розумінні вона виступає єднальною ланкою

між сферою „чистої" (академічної) науки і задачами освітньої практики. Місце і роль інноваційної політики в структурі державного регулювання освітою визначаються особливостями інноваційного процесу як об'єкта керування. Він складається в одержанні нововведення і простежується від зародження ідеї до практичного впровадження.

У цих обставинах інновація на практичний освітній результат. У практичній спрямованості інноваційної ідеї і складається її притягальна сила. Не слід забувати, що на сьогодні в освіті нагромаджено великий арсенал надій, яким не призначено збутися. У зв'язку з цим, суттєво переорієнтувалися головні завдання в освітній сфері. Їх можна сформулювати так:

- гармонізувати відношення педагога-практика з природою інноваційних процесів, соціальних зрушень у суспільстві, які викликають відповідні зміни в педагогічній сфері діяльності, інноваційним характером розвитку соціальних процесів;

- навчити педагога-практика жити і діяти в умовах потоку новітньої науково-педагогічної інформації, створити умови і передумови для його безперервного розвитку;

- створити умови для придбання широкого спектру новітніх психолого-педагогічних знань, що дозволяють швидко переключатися на нові тенденції і стратегії освітнього процесу.

Інноваційна активність у сучасному освітньому просторі. Проблема організації, розробка, впровадження та експертизи наукових підходів у реформуванні сучасної школи надзвичайно актуальна, оскільки прагнення мати своє обличчя, „свій імідж" в освітній структурі району, міста, регіону після застою і одноманітності цілком зрозуміле.

Сьогодні жодного творчого вчителя, адміністратора не може задовольнити „типовість" в організації і здійсненні навчально-виховного процесу, низький рівень якості освіти, що й зумовило певну масовість у впровадженні інновацій.

Які ж спонукальні сили змушують педагогів включатися в інноваційний пошук? Сили ці мають суб'єктивну і об'єктивну природу. Так, до числа внутрішніх спонукальних мотивів інноваційної активності можна віднести необхідність зміни

застарілих педагогічних систем, структур (об'єктивна причина) чи прагнення групи талановитих, творчих педагогів реалізувати свій творчий, креативний потенціал (суб'єктивна причина). Набір внутрішніх спонукальних мотивів інноваційної активності індивідуальний для кожного окремого педагогічного колективу й у деяких випадках відіграє вирішальну роль у тім, щоб прийняти рішення про інноваційний процес.

Аналізуючи впровадження інновацій, мету і завдання, поставлені колективами навчальних закладів, і причини, які гальмують, не дають те, що часом школи беруться за впровадження, не визначивши позитивне і негативне різних методик, технологій, не з'ясувавши, чи відповідають вони цілям і завданням навчального закладу, і якого кінцевого результату можна очікувати. Показовим є опитування, проведене серед учителів, батьків учнів початкової школи, де впроваджувалися певні нововведення.

Так, на запитання „Чи потрібні зміни в початковій ланці школи", більшість учителів (67,3 %) визнають, що зміни в навчальному процесі потрібні там, де для цього є умови. Такої ж думки дотримуються 43 % батьків. Разом з тим, 26 % вчителів і 18 % батьків настроєні більш рішуче і вважають, що такі зміни потрібні скрізь; 32 % вчителів і 12 % батьків думають, що зміни в навчальному процесі потрібні там, де звичайний педагогічний процес (традиційний підхід) неефективний, не приносить очікуваних результатів.

Помітна також тенденція батьків учнів початкових класів до критичного ставлення до інноваційних впроваджень у школі. Так, 10 % з них вважають, що зміни в початковій ланці школи зовсім не потрібні (жодної подібної відповіді не дали вчителі).

Із проведеного опитування видно, що 52 % вчителів та 35 % батьків стоять на позиціях радикальних (або часткових) змін у навчально-виховному процесі і лише 10 % батьків та 0 % вчителів вважають, що початкова школа не повинна зазнавати змін. Отже, в школі потрібні зміни на всіх рівнях організації і проведення навчально-виховного процесу. Цікаве, у зв'язку з цим, що одне опитування. Воно стосується причин, які спонукали батьків

віддати дітей саме в ті класи, де впроваджуються нові технології, і до вчителів, які працюють у таких класах.

Умови	Учителі	Батьки
Можливість одержати глибші й ширші знання.	53 %	62 %
Цікава форма організації та проведення навчання.	48 %	56 %
Реалізація індивідуального підходу у навчанні.	58 %	35 %
„Сильніші вчителі" працюють з дітьми.	-	42 %

Наведені дані дозволяють зробити висновок про те, що впровадження інновацій викликане насамперед реальною необхідністю змін у змісті освіти, спрямованих на особистісно орієнтований підхід до дитини, як до суб'єкта навчальної діяльності, можливість здобуття глибоких знань, Успішне розв'язання завдань розбудови національної школи, заснованої на науково-обґрунтованих підходах, стане можливим лише тоді, коли буде створена науково обґрунтована і наперед спрогнозована модель реалізації інноваційної методики чи технології, цілісної педагогічної системи, здатної до саморозвитку і самовдосконалення. Перспективним у даному контексті є синергетичне бачення педагогічних систем.

Методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем. Поступово на зміну лінійному уявленню про педагогічну діяльність, що передбачає розвиток за стабільними законами, які уособлюють остаточну істину і змінюються під впливом людини, прийшло світорозуміння нестабільності, само створення і саморозвитку педагогічних систем, альтернативності шляхів їх еволюції.

Інноваційна педагогічна система відповідає таким головним критеріям:

- сталий розвиток шляхом впровадження новацій, що надійшли „ззовні" та ініціювання інновацій „зсередини";
- значний креативний потенціал;
- нелінійність розвитку засобом ідей багатоваріантності, альтернативності шляхів розвитку (різноманітність підходів, напрямів), які визначаються не тільки минулим системи; а й її майбутнім.

Інноваційна спроможність багато в чому зумовлюється її креативний потенціалом. Його важливими складовими є інноваційний клімат, фонд новітніх знань, управлінська структура, поле інноваційної активності.

Інноваційний клімат як психологічна складова - це своєрідне „живильне середовище", що забезпечує сприятливий фон для взаємодії всіх суб'єктів інноваційної діяльності та органічного поєднання вагомих чинників даного процесу. Подібне середовище включає систему необхідних інформаційних, координаційних, моніторингових, соціальних та інших систем, які підтримують як нововведення, так і самих новаторів.

Фонд новітніх знань (інтелектуальна складова) формується на межі між досягненнями і прогалинами в загальних і спеціальних знаннях. Поріг знань дає науковому співтовариству орієнтир для подальших пошукових фундаментальних і прикладних досліджень, а управлінському корпусу - базу для цільових прикладних розробок.

Поріг знань характеризується такими складовими:

- загальнонауковим заділом, що укладається з опублікованих у світовій літературі результатів фундаментальних досліджень і власних накопичених фундаментальних наробок, поки не апробованих;
- спеціальним науковим заділом, що утвориться з результатів прикладних досліджень і розробок (методик, технологій, алгоритмів і т.п.);
- науковим фоном у тих галузях психолого-педагогічних наук, які для даної педагогічної системи є перспективними. Мається на увазі наявність критичного прошарку спеціалістів і

наукових шкіл, а також належного наукового обслуговування.

Наведені складові зручно використовувати для реєстрації портфеля заділів у наукових знаннях на даний момент часу і визначення його відповідності необхідному масштабу. Масштаб заділу для рішення інноваційної задачі дорівнює критичній масі відповідних науково-прикладних ідей. Обидві складові в сукупності доцільно застосовувати для оцінки потенційної спроможності педагогічної системи самостійно організовувати(негайно або в найближчий перспективі) цільові інноваційні освітні проекти.

Інноваційні менеджери (управлінська складова) - це специфічний тип педагогічного працівника, що виступає сполучною ланкою між новаторами-авторами оригінального науково-прикладного продукту - і освітньою спільнотою. Крім звичайних індивідуальних якостей (таланту; кругозору, уяви, схильності до творчої діяльності) такий педагогічний працівник повинен мати своєрідну форму передбачення життєздатності конкретного науково-прикладного продукту, що подається до засвоєння в освітній практиці, як правило, у вигляді уяви, ідеї або, в кращому випадку, концептуальної моделі. Це передбачення в умовах підвищеної невпевненості.

Поле інноваційної активності окреслюється межами концентрації потенційних об'єктів на відповідних ієрархічних рівнях, у визначених видах діяльності. Потенційні інноваційні об'єкти - це вузькі місця в різноманітних відкритих системах. За оригінальністю науково-прикладних продуктів, що впроваджуються, і масштабам перетворень інноваційні об'єктів доцільно поділяти на п'ять класів:

- об'єкти I роду, що настроюють на використання нових загальнонаукових ідей, які забезпечують створення піонерських новацій;

- об'єкти II роду, що потребують застосування нових науково-прикладних ідей, заснованих на модифікованих ідеях, які приводять до нововведень;

- об'єкти Ш роду, що націлюють на адаптовані науково-прикладні ідеї, що трансформуються в новаторську продукцію або

технологію її виготовлення;

- об'єкти IV роду, що ставлять проблеми удосконалення існуючої освітньої практики або технології її одержання, що реалізуються за допомогою впровадження модернізаційних інновацій;

- об'єкти V роду, що стосуються освоєння готових новацій тієї або іншої науково-прикладної значимості з метою їхнього тиражування (формування педагогічного досвіду).

Особливості управління інноваційними педагогічними системами. Інноваційним педагогічними системам, які є складно організованими, не можна нав'язувати шляхи розвитку, а слід сприяти їхнім власним тенденціям. Перспективною є нова стратегія управління „консенсусу протистояння", яка передбачає одночасне орієнтування „зсередини-назовні" і „ззовні-всередину" стосовно змін в освітньому середовищі. У даному разі не педагогічна система прилаштовується до нововведень „зверху", а триває зустрічний рух внутрішніх потреб і зовнішніх вимог.

Інноваційні педагогічні системи - це, образно кажучи, „живучі системи", які становлять собою динамічний рух складної сукупності скоординованих місцевих умов; які мусять змінюватися. Аспекти забезпечення інноваційного руху, визначені американським дослідником Майклом Фулланом, зводяться до наступного:

1. Застосовуйте теорію складності і досягнете нової свободи.

2. Переймайте можливості, а не результати (інвестуйте у зміцнення можливостей).

3. Інвестуйте у довготривалі почини,

4. Поєднуйте (інтегруйте) різні теорії, програми та людей.

По-перше, застосовуйте теорію складності, адже набути готові знання про процес змін є абсурдом. Так само, як учні самі повинні виробити власне бачення свого навчання, так само за будь-яких місцевих обставин вчителі повинні виробити своє бачення змін, якщо вони хочуть стати на шлях реформ. Як тільки починаємо розуміти це, стаємо вільнішими, оскільки позбуваємося вузьких приписів стратегій, що ніколи не зможуть змінити життя

ни краще. Точний опис педагогічних дій рівнозначний „припиненню вчителям перестати думати".

Разом з тим, можемо з впевненістю сказати, що люди, котрі починають мислити по-іншому, по-іншому почнуть і діяти; а відтак здебільшого впливатимуть на інших людей, які також змінять свою поведінку. Знання пов'язані із переконаннями (поглядами), значенням та дією, а тому їх неможливо позичити - їх треба здобути. Розвиток у суспільних умовах є складним процесом. Тому теорія складності дає змогу якнайкраще орієнтуватися у цьому процесі.

По-друге, для того, щоб зрозуміти теорію складності, ми необов'язково повинні знайти відповідних людей. Якщо ми розумітимемо під масштабністю інноваційного руху рідше потік можливостей, аніж готові результати, то перед нами відкриється низка нових стратегій.

По-третє, інвестувати у зміцнення можливостей означає урізноманітнювати шляхи взаємодії, т. б. розуміти, що:

- поле високої інтелектуальної концентрації є середовищем, у якому постійно, інтенсивно взаємодіють члени колективу.
- „глибинного значення" для довкілля має культура внутрішньої співпраці та мережі зовнішньої взаємодії;
- слід забезпечити певний простір для отримання багатого джерела оригінального досвіду (умовно - поле високої щільності);
- керівники середнього рівня, тобто директори шкіл, перебувають у найкращому становищі для координаційної роботи між нижчими; середніми та верхніми ланками системи, без якої неможлива інтеграція різних джерел знань;
- інвестування у місцеві можливості аж ніяк не знижують відповідальності, а насправді, збільшують її;
- горизонтальна відповідальність є завжди ефективнішою від ієрархічної відповідальності;
- плекання здібностей включає постійний потік та інтеграцію найкращих наявних ідей.

Можна сказати, що кожна загальносистемна стратегія реформування повинна творити стимули для діяльності школи, шляхи збільшення здатності та можливості і свободи

педагогічного колективу школи запроваджувати зміни, навчаючи учнів.

Перспективи інноваційної діяльності. Розбудовуючи особистісно-орієнтований освітній простір порушуються проблеми, актуальність яких з часом зростає. Серед них, в першу чергу, слід виділити наступні:

• кількість і якість наукової інформації знижується від фундаментальних досліджень до педагогічної практики. Дослідницька діяльність заміняється досвідом, навичками, стандартами прийомами, які носять частіше всього суб'єктивний характер.

• світовий і вітчизняний досвід підтверджує, що лише окремі фундаментальні дослідження втілюються в розробку, проектування педагогічних систем і реалізацію їх в освітню практику. До 90% фундаментальних досліджень не втілюються в освітній практиці, або мають локальний характер впровадження (значно нижчий у порівнянні з їх потенційними, проектними можливостями). З 10% тих, що залишилися, не всі мають практичний вихід.

Тому розбудова системи підтримки інноваційної діяльності має стати складовою реформування освіти, спрямованої на якісне поліпшення всіх ланок цілісного педагогічного процесу, та дієвим засобом викорінення заангажованості освітньої політики при визначенні соціальної, наукової та практичної значущості продукту інноваційної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. К н я з е в а Е.Н. Одиссея научного разума. Синергетическое видение научного прогресса. - М., 1995.

2. М а с л о у А. Г. Дальние пределы человеческой психики. - СПб.: Евразия,1997.

3. П р и г о ж и й И. Р. Природа, наука и новая рациональность //Философия и жизнь. - М., 1991.- № 7.

4. Р е у т Д. В. Креативные структуры. Рефлексивные процессы и управление. Тезиси III-го международного научно-

практического симпозиума. 8-10 октября 2001. – М.: Институт психологии РАН.

5. С п и р и н Л. Ф. Основы педагогического анализа. - Ярославль; 1985.

6. Ф у л л а н М. Сили змін. - Львів, 2001.

ІНДИВІДУАЛЬНА ВИХОВНА ТА ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА ПРИ РОЗВ'ЯЗАННІ ПОВЕДІНКОВИХ ПРОБЛЕМ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

О. П. Шестопалова,
Т. В. Шевченко

Оновлення змісту освіти висуває нові вимоги до показників сформованості вихованості школяра. Насамперед типовою проблемою, з якою зустрічаються вчителі, вихователі та батьки молодших школярів слабке виявлення довільності керування психічними процесами (увагою, запам'ятовуванням) та поведінкою. Досить часто це описується типовими скаргами: "Неуважний, нестаранний, неслухняний". Реальна психологічна картина такого порушення набагато складніша. Оптимізація індивідуального виховного впливу на дітей з такими проблемами потребує як психолого-педагогічного інформування вчителів та батьків про глибинні механізми таких порушень, так і конкретних рекомендацій з реалізації виховних та психокорекційних впливів.

Реформування школи та змісту освіти передбачає перехід до нової гуманістично-інноваційної філософії освіти. У проекті "Концепції громадського виховання особистості в умовах розвитку української державності" вказується, що необхідно забезпечити психолого-педагогічний всеобуч батьків для підвищення ролі родинного виховання, а серед методів і форм громадського виховання пріоритетна роль належить активним методам, що грунтуються на демократичному стилі взаємодії. До таких методів належать ситуаційно-рольові ігри, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером.